

فصلنامه علمی - پژوهشی طب مکمل، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸

تأثیر قصه‌های قرآنی بر خودپنداره کودکان دبستانی

سارا غلامی^۱، حمید حجتی^{۲*}

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد پرستاری کودکان، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.
۲. استادیار، دکترای روان‌پرستاری، گروه پرستاری، دانشکده علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی، علی‌آباد کتول، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۹

چکیده

مقدمه: این مطالعه با هدف بررسی تأثیر قصه‌های قرآنی بر خودپنداره کودکان دبستانی انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه یک طرح تجربی کلاسیک از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با دو گروه مداخله و کنترل بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده در شهرستان گنبدکاووس انجام شد. جامعه پژوهش شامل ۶۰ کودک دبستانی ۷ تا ۱۲ ساله بود. ۸ جلسه قصه‌گویی (هفته‌ای دو جلسه ۶۰ دقیقه‌ای) برای گروه مداخله برگزار شد. آزمودنی‌ها ابزار خودپنداره پیرز هریس را در دو نوبت تکمیل کردند. داده‌ها با آزمون تی مستقل و تی زوجی و نرم‌افزار آماری SPSS ۱۶ تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها: خودپنداره کلی در گروه کنترل ($4/57 \pm 57/20$) و در گروه آزمون ($3/85 \pm 62/63$) بود که اختلاف آن معنی‌دار است ($p=0/001$). بر اساس آزمون تی مستقل بین هیچ‌کدام از ابعاد خودپنداره کودکان در دو گروه تفاوت معناداری وجود نداشت؛ ولی اختلاف میانگین ابعاد خودپنداره کودکان در دو گروه معنی‌دار بود. همچنین بین خودپنداره کودکان گروه کنترل در جلسات قبل و بعد از قصه‌گویی تفاوت معنی‌دار وجود نداشت ($p=0/31$)؛ ولی این تفاوت در خودپنداره کودکان گروه آزمون معنی‌دار بود ($p<0/005$).

نتیجه‌گیری: خودپنداره کودکان گروه قصه قرآنی افزایش یافت؛ بنابراین می‌توان گفت مداخله قصه‌گویی بر میزان خودپنداره کودکان دبستانی تأثیر دارد. قصه‌های قرآنی باعث مثبت شدن شناخت کودکان از خود و در نتیجه سلامت روان آنان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: قصه‌های قرآنی؛ خودپنداره؛ کودکان دبستانی.

*نویسنده مسئول: E.mail: h_hojjati1362@yahoo.com

مقدمه

وجود خود تا حدود زیادی بر پایه تصور وی از محیط شکل می‌گیرد (۵). اگر تصور فرد از خود، مثبت و نسبتاً متعادل باشد او دارای سلامت روانی است و برعکس اگر خودپنداره او منفی و نامتعادل باشد از لحاظ روانی ناسالم شناخته می‌شود (۶، ۷). علی‌اکبری و همکاران در تحقیق خود نتیجه گرفتند قصه‌های قرآنی هوش هیجانی کودکان را افزایش می‌دهد (۶). در تحقیقی دیگر، سلیمان‌نژاد و همکاران نشان دادند قصه‌های قرآنی بر مؤلفه مهارت‌های اجتماعی تأثیر دارد (۷).

از این رو هرگونه اقدامی که از طریق آن بتوان به دنیای کودک وارد شد و افکار شایسته دنیای او را به درون او منتقل کرد نه تنها باعث صرفه‌جویی در هزینه‌های عاطفی و اقتصادی جامعه خواهد شد بلکه آینده روشن تری را برای کل جامعه به ارمغان خواهد آورد. مطالعات متعددی در زمینه اثربخشی قصه‌گویی بر روحیات فرد انجام شده ولی تأثیر قصه قرآنی بر خودپنداره کودکان تاکنون بررسی نشده است. با توجه به اهمیتی که خودپنداره در سلامت روان شناختی کودکان ایفا می‌کند محقق بر اساس تجارب خود بر آن شد تأثیر قصه‌های قرآنی را بر خودپنداره کودکان دبستانی بررسی کند.

مواد و روش‌ها

این مطالعه یک طرح تجربی کلاسیک از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون با دو گروه مداخله و کنترل بود که در سال تحصیلی ۱۳۹۵ - ۱۳۹۶ انجام شد. جامعه پژوهش شامل ۳۰ دانش‌آموز دختر و ۳۰ دانش‌آموز پسر دبستانی ۷ تا ۱۲ ساله در حال تحصیل در مدارس ابتدایی دوره اول و دوم در شهرستان گنبدکاووس استان گلستان بود. آزمودنی‌ها به روش تصادفی ساده با کمک فرمول حجم نمونه:

$$n = (Z_{(1-\alpha/2)} + Z_{(1-\beta)})^2 \times (S_1^2 + S_2^2) / (m_1 - m_2)^2$$

در دو گروه ۳۰ نفری کنترل و مداخله قرار گرفتند.

کودکان دختر و پسر ۷ تا ۱۲ ساله که با والدین حقیقی خود زندگی می‌کردند، به مشکلات گفتاری و شنوایی مبتلا نبودند، معلولیت ذهنی و جسمی نداشتند و تحت

کودکی اولین دوره زندگی انسان و دوره‌ای شاخص برای توسعه مهارت‌هاست (۱). در این دوره کودکان از نظر ذهنی پذیرای فراگیری، کاوش و آموختن هستند (۲). اساس و پایه شخصیت و تفکر انسان در سنین کودکی شکل می‌گیرد (۳، ۴). بر این اساس، انجام پژوهش‌هایی که به بهبود عملکرد دانش‌آموزان در محیط مدرسه و خارج از آن بپردازد از نظر تئوری و عملکردی حائز اهمیت است (۵).

یکی از عوامل مهم برای ایجاد کیفیت بالای آموزشی و تسهیل دستیابی به موفقیت، تقویت خودپنداره است که در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است (۳). خودپنداره چارچوبی از ابعاد روحی - روانی فرد را در برمی‌گیرد که نقش اساسی در هدایت و کنترل رفتارهای وی ایفا می‌کند. درک از خود یا خودپنداره، ترکیبی از عقاید و احساسات است که فرد نسبت به خود دارد. تجارب قالب‌دهی به سازه خودپنداره دارای منابع فرهنگی - اجتماعی مشخصی است؛ بنابراین خودپنداره بر اثر رابطه و تعامل شخص با محیط به طور مداوم تغییر می‌کند (۴، ۵). خودپنداره مجموعه‌ای از عقاید، تصورات و احساساتی است که هر فرد در مورد خود دارد و یکی از جنبه‌های مهم رشد^۱ و تکامل اجتماعی^۲ اوست که به تدریج از طریق تجارب اجتماعی و ارتباط با دیگر افراد جامعه به دست می‌آید (۴، ۵). به واسطه اینکه خودپنداره کودک هنوز به طور کامل مستحکم و سازمان یافته نشده می‌تواند از هنر و به خصوص قصه‌گویی به عنوان یک راهکار مفید برای تغییر، اصلاح و تعدیل پندارهای مخدوش، نامتناسب و نادرست بهره جست (۴).

قصه‌گویی در عملکردی نمادین و جذاب به گونه‌ای باورنکردنی و غیرمستقیم تصور کودکان را در بازیابی و بازسازی توانایی‌ها و استعدادها نهنفته آنان بالا می‌برد و بر خودپنداره آنان تأثیر مثبت می‌گذارد و مانع بروز نقص روان‌شناختی در آنان می‌شود. برداشت و پندار هر انسانی از

¹ Growth

² Social development

روان‌درمانی نبودند با اعلام رضایت خود و قیم قانونی‌شان به مطالعه وارد شدند.

ابتدا فهرستی از ۶۰ نفر تهیه و شماره‌گذاری شد. شماره‌های زوج در گروه آزمون و شماره‌های فرد در گروه کنترل قرار گرفت. بدین ترتیب، ۳ مزیت تصادفی‌سازی یعنی عدم امکان سوگیری از سوی محقق، ایجاد گروه‌های تشکیل شده از نظر عوامل شناخته شده و ناشناخته روی پیش‌آگاهی و قابل مقایسه بودن عوامل، و معتبر بودن نتایج آماری پژوهش و افزایش تعمیم‌پذیری خارجی و داخلی مداخله به دست آمد (۸). با توجه به اینکه این کارآزمایی روی افراد سالم جامعه انجام شد «کارآزمایی اجتماعی» نام گرفت. واحدهای پژوهش در هر دو گروه آزمون و کنترل از یک جمعیت مرجع و مشابه بودند. از آنجا که حداکثر تعداد افرادی که در گروه‌درمانی شرکت می‌کنند نباید بیش از ۸ تا ۱۰ نفر باشد و گروه‌های کودکان بهتر است از نظر سنی متجانس باشند بنابراین نمونه‌ها به سه گروه پنج‌نفره ۷ و ۸ سال (اول و دوم دبستان)، ۹ و ۱۰ سال (سوم و چهارم دبستان) و ۱۱ و ۱۲ سال (پنجم و ششم دبستان) تقسیم شدند.

پژوهشگر پس از دریافت معرفی‌نامه از دانشگاه و کسب اجازه از آموزش و پرورش استان گلستان و شهرستان گنبدکاووس، از بین مدارس ابتدایی شهرستان گنبدکاووس دو مدرسه دخترانه و پسرانه را انتخاب کرد. سپس جلسه اولیا و مربیان را با هماهنگی مدیران مدارس برگزار کرد. در مرحله بعد، اهداف پژوهش را برای خانواده دانش‌آموزان توضیح داد و رضایت آگاهانه آنان را برای حضور کودکان در مطالعه کسب کرد. حتی به نمونه‌ها اطلاع داد که به صورت تصادفی به دو گروه آزمون و کنترل تقسیم شده اند. نمونه‌ها آزاد بودند هر زمان که خواستند در مطالعه حضور داشته باشند و در صورت عدم تمایل به ادامه مطالعه، از آن خارج شوند. استاد مشاور کارشناس و خبره در مسائل دینی پروتکل اجرایی جلسات قصه‌گویی را تأیید کرد (۱۷) (جدول شماره ۱).

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه فرم جمعیت‌شناختی با گزینه‌های سن و تحصیلات کودک و والدین او و «پرسش‌نامه خودپنداره پیرز هریس» بود. پرسش‌نامه خودپنداره پیرز هریس ۸۰ سؤال دارد که به صورت گزارش شخصی در خصوص اینکه کودکان و نوجوانان درباره خودشان چه احساسی دارند طراحی شده است. پاسخ‌گویی هر عبارت به صورت «بلی یا خیر» است. این پرسش‌نامه ۶ بعد دارد که شامل ابعاد رفتار با ۱۶ نمره، وضعیت مدرسه و وضعیت شناختی - ذهنی با ۱۸ نمره، ظاهر و ویژگی فیزیکی با ۱۲ نمره، اضطراب با ۱۲ نمره، جامعه‌پسندی و محبوبیت با ۱۲ نمره و شادی و رضایت با ۸ نمره است. روش نمره‌گذاری برای مقیاس خودپنداره به این گونه است که به سؤالات مطابق الگوی نمره‌گذاری در جهت خودپنداره بالا نمره داده می‌شود. هر جمله یک نمره دارد. از مجموع نمرات ۶ خرده‌مقیاس، نمره کل به دست می‌آید. نمره بالا نشان‌دهنده خودسنجی مثبت و نمره پایین نشان‌دهنده خودسنجی منفی است. اما در خرده‌مقیاس اضطراب در جهت عکس عمل شده است؛ به نحوی که نمره صفر نشان‌دهنده اضطراب بالاست.

جهت تعیین روایی فرم مشخصات جمعیت‌شناختی از روایی صوری و محتوا استفاده شد. بدین صورت که پژوهشگر با مراجعه به کتب و مقالات و استفاده از نظریات برخی متخصصان، سؤالات پرسش‌نامه را جمع‌آوری کرد و در اختیار ۱۰ نفر از اعضای هیئت علمی پرستاری و گروه روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی علی‌آباد کتول و دانشگاه علوم پزشکی گلستان قرار داد و تأیید آنان را اخذ کرد.

روایی محتوایی مقیاس خودپنداره پیرز هریس با روش ترجمه و بازترجمه تعیین شد. نتیجه این شد که تمام سؤالات کاملاً همان اندیشه‌هایی را بازنمایی می‌کردند که در مقیاس اصلی منعکس بود؛ بنابراین مشخص شد که این ابزار از روایی صوری و محتوایی بالایی برخوردار است (۱۲).

مستقل این مطالعه، قصه‌های قرآنی بود، پژوهشگر ایام ماه رمضان و محرم را که از ماه‌های معنوی سال هستند انتخاب نکرد. همچنین عامل پختگی یا بلوغ با کوتاه شدن زمان مطالعه و استفاده از گروه کنترل را نیز تحت پایش قرار داد. نیز، عامل آزمون و عامل ابزار و آزمون‌کننده را با فاصله انداختن بین پیش‌آزمون و پس‌آزمون و استفاده از ابزار استاندارد و دارای روایی و پایایی معتبر، کنترل کرد. محقق سعی کرد با انتخاب نمونه‌های مناسب از نظر شرایط سنی و پایه‌های یکسان تحصیلی، افراد را همسان‌سازی کند. جهت پیشگیری از پدیده انتشار (آموزش افراد در گروه کنترل به وسیله افراد گروه آزمون) دوره مداخله، کوتاه در نظر گرفته شد. شرایط آموزشی نمونه‌ها یکسان بود. شرایط اقتصادی، اجتماعی آنان نیز تقریباً یکسان بود. به همین دلیل متغیرهای مخدوش‌کننده کنترل شد. در پایان پژوهش، قصه‌های قرآنی در اختیار گروه کنترل نیز قرار گرفت. در نهایت، داده‌ها با آزمون‌های آماری تی زوجی و تی مستقل در نرم‌افزار آماری SPSS 16 تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

میانگین (انحراف معیار) سن نمونه‌ها $9/4 \pm 1/65$ سال بود. پانزده نفر (۵۰٪) آنان دختر و پانزده نفر (۵۰٪) آنان پسر بودند. بیشترین درصد واحدها (۴۵٪) در خانواده با دو فرزند و کمترین درصد آنان (۳٪) در خانواده با یک و چهار فرزند بودند. بیست و دو نفر (۳۶٪) از پدران تحصیلات دیپلم و چهل و دو نفر (۷۰٪) از مادران تحصیلات راهنمایی و پایین‌تر و دیپلم داشتند. سی و نه نفر (۶۵٪) از پدران شغل آزاد داشتند و سی و هفت نفر (۶۱/۶٪) از مادران خانه‌دار بودند. برای مقایسه خودپنداره قبل و بعد از مداخله در گروه آزمون و کنترل از آزمون آماری تی زوجی استفاده شد (جدول شماره ۲).

برای مقایسه خودپنداره در گروه مداخله و کنترل قبل و بعد از مداخله از آزمون آماری تی مستقل استفاده شد (جدول شماره ۲). قبل از مداخله بین هیچ‌کدام از ابعاد خودپنداره کودکان دو گروه اختلاف معناداری وجود نداشت

پرسش‌نامه خودپنداره پیرز هریس در رابطه با یک نمونه تصادفی شامل ۱۰۶۰ نفر اجرا شده است. در این پرسش‌نامه از روش آزمون - آزمون مجدد و دونیمه کردن به عنوان شاخص محاسبه اعتبار استفاده شده است. ضریب پایایی آن به روش آزمون - بازآزمون برای دختران $0/88$ و برای پسران $0/83$ و به روش دونیمه کردن برای دختران $0/79$ و برای پسران $0/74$ به دست آمد (۱۳).

قبل از شروع مداخله، کودکان هر دو گروه «پرسش‌نامه پیرز هریس» را با کمک پژوهشگر تکمیل کردند. سپس قصه‌های قرآنی، به عنوان متغیر مستقل، برای کودکان گروه مداخله به صورت گروهی در ۸ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای به مدت ۴ هفته (دو جلسه در هفته) بازگویی شد. محل اجرای مداخله، کتابخانه مدرسه بود. ابتدا صندلی‌ها به صورت گرد چیده شد تا کودکان بتوانند در طی جلسات، بحث گروهی و تماس چهره‌به‌چهره با یکدیگر و پژوهشگر داشته باشد. در جلسه اول کودکان قصه موردعلاقه خود را تعریف کردند. در جلسات بعدی ابتدا تکالیف جلسه قبل بر اساس داستان گفته شده و منطبق با خرده‌مقیاس موردنظر بررسی و سپس قصه جدید شروع می‌شد و در ادامه پژوهشگر از کودکان می‌خواست با توجه به نتیجه اخلاقی قصه و نقش آن در افزایش خودپنداره، خودشان را جای قهرمان اصلی قصه مجسم کنند و راه‌حل خود برای حل مشکل را بیان کنند. پس از پایان قصه نیز در مورد قصه و نتایج اخلاقی حاصل از آن بحث کنند. پژوهشگر که دانشجوی کارشناسی ارشد پرستاری کودکان بود، در مجموع، ۱۲ قصه از قصه‌های مطرح در سوره‌های صافات، شمس، طه، هود و یوسف (۱۱، ۱۲) را بازگو کرد (جدول شماره ۱). گروه کنترل بدون هیچ مداخله‌ای فقط در لیست انتظار قرار گرفت.

بلافاصله پس از اتمام برنامه در گروه مداخله و هم‌زمان با آن در گروه کنترل، مجدداً «پرسش‌نامه پیرز هریس» تکمیل شد. در مدت‌زمان اجرای پژوهش سعی شد عامل مؤثر بر روایی داخلی مطالعه یعنی عامل هم‌زمانی با کوتاه کردن زمان پژوهش کنترل شود. با توجه به اینکه متغیر

ولی بعد از مداخله، در گروه کنترل به $4/57 \pm 57/20$ و در گروه آزمون به $3/85 \pm 62/63$ رسید که طبق آزمون تی مستقل تفاوت آن معنادار بود ($p=0/001$). به‌طور کلی اختلاف معناداری در خودپنداره کودکان گروه کنترل در جلسات قبل و بعد از قصه‌گویی مشاهده نشد ($p=0/31$). طبق آزمون آماری تی زوجی بعد رفتاری خودپنداره در گروه آزمون بعد از مداخله اختلاف معنی‌دار یافت (جدول شماره ۳) ($p<0/001$). همچنین بعد تحصیلی خودپنداره به‌طور معنی‌داری تغییر یافت ($p<0/003$). بعد ظاهر و اضطراب آن نیز اختلاف معنی‌دار یافت ($p<0/002$). در بعد شهرت و شادی نیز اختلاف معنی‌دار بود ($p<0/001$). به‌طور کلی، اختلاف خودپنداره کودکان گروه آزمون در جلسات قبل و بعد از قصه‌گویی معنی‌دار بود ($p<0/005$).

بحث

نتایج این مطالعه نشان داد بین خودپنداره و قصه‌های قرآنی ارتباط معنادار وجود دارد. حکمتی‌پور و همکاران در مطالعه‌ای تأثیر قصه‌گویی بر خودکارآمدی کودکان ۷ تا ۱۲ ساله مبتلا به تالاسمی را در مشهد بررسی کردند. نتایج آنان، همسو با مطالعه حاضر، نشان داد قصه‌گویی خودکارآمدی کودکان را افزایش می‌دهد (۹). هم‌راستا با پژوهش حاضر، صوفی و همکاران نشان دادند اعتمادبه‌نفس کلی توانایی پیش‌بینی خودپنداره را دارد؛ به‌عبارت‌دیگر آن دسته از دانش‌آموزانی که دارای باور مثبت در مورد خود و شایستگی‌های خود بودند خودپنداره بالاتری داشتند. همچنین رابطه معنی‌داری بین خودپنداره تحصیلی و پیشرفت تحصیلی وجود داشت (۱۰). تنها تفاوت آن این بود که در این پژوهش از پرسش‌نامه پیرز هریس استفاده شد که قابلیت سنجش خودپنداره کودک را در همه ابعاد داشت ولی در پژوهش صوفی از پرسش‌نامه خودپنداره تحصیلی استفاده شده بود که فقط بعد تحصیلی را می‌سنجد. همچنین نمونه‌های پژوهش آنان، دانش‌آموزان پسر سال اول دبیرستان بودند ولی در این مطالعه، مداخله قصه‌گویی برای همه پایه‌های تحصیلی و

هر دو جنس اجرا شد. نیکدل و همکاران بیان می‌کنند در صورتی که فرد خودپنداره نسبتاً ثابت و روشن به شکل کلی و در ابعاد مختلف آن به‌ویژه خودپنداره تحصیلی داشته باشد به درک درستی از خود نائل می‌شود و در نهایت عملکرد تحصیلی خود را ارتقا می‌دهد (۱۱). در این تحقیق با استفاده از داستان‌های قرآنی به شناخت هر چه بیشتر دانش‌آموزان از خویشتن و بازسازی استعدادهای نهفته آنان پرداخته شد که باعث بروز هیجانات مثبت در آنان و شرکت گام‌به‌گام آنان در فرایند قصه‌گویی و یادگیری و تعامل هرچه بیشتر آنان با خود و قصه‌گو شد. همچنین در کنار بهبود مهارت‌های ارتباطی دامنه لغات شفاهی آنان افزایش یافت و فراگیری دروس و تجزیه و تحلیل مطالب آموخته‌شده آنان بهتر شد. همه این عوامل سبب بهبود آنان در حوزه درسی نیز خواهد شد. بختیارکرمی و همکاران نشان دادند راهبردهای شناختی و فراشناختی باعث می‌شود فراگیران در درک قوت‌ها و ضعف‌ها و انتخاب اهداف واقع‌بینانه بهتر عمل کنند و کنترل بیشتری بر خود داشته باشند و با اعتمادبه‌نفس و آمادگی بیشتری در جلسات امتحان حاضر شوند ($p<5\%$) (۱۲). با این تفاوت که در پژوهش کرمی جهت سنجش خودپنداره از مقیاس خودپنداره دلور استفاده شده بود و جامعه آماری آن فقط دانش‌آموزان پسر پایه سوم راهنمایی بود. خودپنداره تحصیلی متأثر از تجربه‌های آموزشی و تفسیر محیط آموزش در یک حوزه تحصیلی معین و عقاید در مورد توانایی موفقیت‌آمیز تکالیف طراحی شده است. یادگیری مهارت‌هایی که بر پایه شناخت خود و ارتقای خودپنداره کودکان باشد سازه عزت‌نفس به‌عنوان جزئی از خودپنداره را بهبود خواهد داد و به‌نوبه خود مشکلات روان‌شناختی دانش‌آموزان را کاهش خواهد داد. از طرف دیگر، استفاده از قصه و قصه‌گویی، وابستگی میان معلم و دانش‌آموزان را بیشتر و نیرومندتر می‌کند و آموزش را با محبت متقابل توأم می‌سازد (۱۷، ۱۸). آموزگار با شیوه قصه‌گویی هما‌زاری اثربخشی قصه‌درمانی بر اضطراب فیزیولوژیک کودکان (۱۳) را بررسی کرد. جهانشاهی تأثیر

معنی داری بین میانگین نمرات پس‌آزمون و ۴ حیطه هوش هیجانی (درک عواطف و احساسات، کنترل احساسات و عواطف، مهارت‌های اجتماعی و خوش‌بینی و نگرش مثبت) وجود دارد. نتیجه تحقیق آموزش هوش هیجانی با قصه‌گویی و به‌واسطه قصه‌های قرآنی موجب بروز رفتارهایی از قبیل درک بهتر مشکلات عاطفی هم‌سن‌وسال‌های خود و احساس همدردی با آنان شد (۲۰). خالدیان و همکاران در بررسی تأثیر قصه‌های قرآنی بر عزت‌نفس دانشجویان نشان دادند قصه قرآنی عزت‌نفس دانشجویان را افزایش می‌دهد (۲۱).

نتیجه‌گیری

قصه‌گویی به‌صورت گروهی به کودکان فرصت ابراز وجود در جمع را می‌دهد. همچنین این حقیقت که قصه‌های قرآنی منطبق با فطرت درون انسان هستند ثابت می‌کند کودکان شخصیت‌های داستان را دوست‌داشتنی می‌یابند و با همانندسازی و هم‌ذات‌پنداری با آنان برای رسیدن به موفقیت‌های بیشتر تلاش می‌کنند. این الگوبرداری در نهایت به افزایش خودپنداره و ایجاد سلامت روان می‌انجامد که منجر به شکل‌گیری نگرش مثبت در خصوص خود و جامعه‌ای که کودک در آن زندگی می‌کند می‌شود. با توجه به مطالعاتی که در زمینه قصه‌گویی انجام شده می‌توان گفت انتقال کلامی اطلاعات و مشاهده الگوها مبنایی را برای یادگیری پیچیده‌ترین رفتارهای انسانی فراهم می‌کند.

طبق نتایج این پژوهش، از قصه‌گویی به‌صورت گروهی به‌عنوان شیوه‌ای خلاق و یک تکنیک مشاوره‌ای و آموزشی می‌توان در بخش‌های اطفال بیمارستان‌ها استفاده کرد. این شیوه به دلیل علاقه وافر کودکان به قصه از کار مستقیم با آنان جالب‌تر و جذاب‌تر است. در نتیجه، کودکان می‌توانند نحوه نگاه خود را از مراکز درمانی به‌عنوان یک محیط دارای محدودیت و منحصرأ درمانی به یک محیط آموزشی سرگرم‌کننده و درمانی تغییر دهند.

قصه‌درمانی بر کاهش اختلالات رفتاری را بررسی کرد (۱۴) و سیکالی دریافت که بین قدرت انعطاف‌پذیری شناختی و خودکارآمدی ارتباط مثبت وجود دارد (۱۵).

پالاسیوس و همکاران در مطالعه کیفی خود با عنوان «داستان‌سرایی ابزاری کیفی برای ارتقای سطح سلامت در میان جمعیت‌های آسیب‌پذیر» نشان دادند داستان‌سرایی به‌عنوان یک روش بالارزش برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به تحقیق و توسعه مداخلات به‌عنوان یک پدیده فرهنگی اساسی به رسمیت شناخته شده است (۱۶). در مطالعه شوارتزبرگ و همکاران با هدف «بررسی تأثیر قصه‌گویی اجتماعی موزیکال بر درک و کلیت‌بخشی مهارت‌های اجتماعی»، بین پس‌آزمون و پیش‌آزمون روز اول و دوم در نمره درک مطلب تفاوت معنی‌دار وجود داشت ($p < 11\%$ و $p < 31\%$) و بین سایر متغیرها اختلاف معنی‌دار یافت نشد ($p > 5\%$). هم‌راستا با پژوهش حاضر، نتایج مطالعه شوارتزبرگ نشان داد شن‌بازی و قصه‌گویی تصویری بر مهارت‌های درک مطلب و تکامل عاطفی رفتاری کودکان مؤثر بود (۱۷).

سلیمان‌نژاد و همکاران تأثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی از طریق قصه‌های قرآنی بر کودکان را بررسی کردند. آنان نتیجه گرفتند بین میانگین نمرات کودکان گروه آموزش و کنترل در زمینه تأثیر قصه‌های قرآنی بر مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی (رفتارهای نوع‌دوستانه، رفتارهای اجتماعی نامناسب، رفتارهای تکانشی، رابطه با همسالان، برتری-طلبی و اطمینان به خود داشتن) تفاوت معنادار وجود داشت ($p < 5\%$) (۱۸). حسن‌خلجی و همکاران در پژوهشی با عنوان «تأثیرات قصه در تربیت دینی کودکان» نشان دادند نقش قصه در تربیت دینی کودکان باعث آموزش مفاهیم دینی و قرآنی و ارائه الگوهای دینی و قرآنی به کودکان، ایجاد محبت نسبت به الگوی دینی موردنظر، تهذیب اخلاق و عبرت‌آموزی شد (۱۹). در تحقیق هویدا و همکاران با هدف «تعیین تأثیر قصه‌های قرآنی بر هوش هیجانی کودکان در مهدهای کودک»، نمرات پس‌آزمون هوش هیجانی گروه آزمایش و کنترل نشان داد تفاوت

تشکر و قدردانی

این پژوهش برگرفته از پایان‌نامه با شماره ۹۵۱۰۱۳ و کد اخلاق IR.IAU.CHALUS.REC.1395.6 است و با کد N۱۳۲۳۳۰۳۲ IRCT در مرکز کارآزمایی‌های بالینی ایران ثبت شده است. نویسنده مراتب قدردانی خود را از کودکان و مسئولان و کارکنان مدارس به خاطر همکاری در اجرای این پژوهش اعلام می‌کند.

جدول شماره (۱) شرح جلسات قصه‌گویی

جلسه	اهداف جلسه	قصه‌ها و فعالیت‌های گروه ۱	قصه‌ها و فعالیت‌های گروه ۲	قصه‌ها و فعالیت‌های گروه ۳
۱	تشکیل گروه و فعال کردن اعضا	تشکیل گروه و فعال کردن اعضا	تشکیل گروه و فعال کردن اعضا	تشکیل گروه و فعال کردن اعضا
۲	رفتار	داستان حضرت یونس	پاداش کار نیک	داستان شتر حضرت صالح
۳	وضعیت مدرسه و وضعیت شناختی -ذهنی	داستان حضرت موسی و فرعون	داستان حضرت یوسف و برادران	داستان حضرت یوسف و برادران
۴	ظاهر و ویژگی فیزیکی	داستان حضرت الیاس	داستان حضرت موسی و بهانه‌های بنی‌اسرائیل	داستان حضرت موسی و بهانه‌های بنی‌اسرائیل
۵	اضطراب	داستان هدهد و بلقیس	داستان عصابی که ازدها شد	داستان عصابی که ازدها شد
۶	جامعه‌پسندی (محبوبیت)	داستان سوره کوثر	داستان سوره کوثر	داستان سوره کوثر
۷	شادی و رضایتمندی	داستان حضرت مریم (س)	داستان حضرت ایوب	داستان حضرت ایوب
۸	مرور و جمع‌بندی مطالب	کدام قصه بیشتر موردپسند بود؟	کدام قصه بیشتر موردپسند بود؟	کدام قصه بیشتر موردپسند بود؟

جدول شماره (۲) مقایسه میانگین خرده‌آزمون‌های خودپنداره افراد گروه کنترل و آزمون در قبل از مداخله

P-value	مقدار تی	کنترل	آزمون	ابعاد خودپنداره
۰/۶۲	۰/۴۸	۱۱/۸۷ ± ۱/۵۷	۱۲/۰۳ ± ۱/۵۶	رفتار
۰/۹۴	۷٪	۱۲/۳۰ ± ۱/۹۱	۱۲/۱۳ ± ۱/۶۳	وضعیت عقلانی و تحصیلی
۰/۵۱	۰/۶۴	۱۰/۸۷ ± ۱/۶۵	۱۰/۷۷ ± ۱/۴۰	وضع ظاهر
۰/۳۲	۰/۹۹	۸/۰۷ ± ۱/۵۰	۷/۸۰ ± ۱/۴۰	اضطراب
۰/۷۳	۰/۳۳	۷/۶۰ ± ۱/۵۴	۷/۶۰ ± ۱/۴۲	شهرت
۰/۹۰	۰/۱۲	۶/۷۰ ± ۰/۹۱	۶/۴۳ ± ۰/۹۳	شادی و رضایت
۰/۸۸	۰/۱۵	۵۷/۵۷+ ۴/۲۴	۵۷/۷۳+ ۴/۳۲	خودپنداره کلی

جدول شماره (۳) مقایسه خرده‌آزمون‌های خودپنداره گروه کنترل و آزمون در قبل و بعد از مداخله

P-value	گروه ← ابعاد ↓	کنترل (انحراف معیار ± میانگین)	آزمون (انحراف معیار ± میانگین)
۰/۶۲	قبل از مداخله	۱۱/۸۷ ± ۱/۵۷	۱۲/۰۳ ± ۱/۵۶
<۰/۰۰۳	بعد از مداخله	۱۱/۶۰ ± ۱/۸۱	۱۲/۹۳ ± ۱/۴۸
۰/۹۴	قبل از مداخله	۱۲/۳۰ ± ۱/۹۱	۱۲/۱۳ ± ۱/۶۳
۴۲٪	بعد از مداخله	۱۲/۱۷ ± ۲/۰۶	۱۳/۲۰ ± ۱/۸۰
۰/۵۱	قبل از مداخله	۱۰/۸۷ ± ۱/۶۵	۱۰/۷۷ ± ۱/۴۰
۱۲٪	بعد از مداخله	۱۱ ± ۱/۴۶	۱۱/۹۳ ± ۱/۳۳
۰/۳۲	قبل از مداخله	۸/۰۷ ± ۱/۵۰	۷/۸۰ ± ۱/۴۰
۲۸٪	بعد از مداخله	۷/۹۳ ± ۱/۴۳	۶/۷۰ ± ۱/۷۹
۰/۷۳	قبل از مداخله	۷/۶۰ ± ۱/۵۴	۷/۶۰ ± ۱/۴۲
۲۴٪	بعد از مداخله	۷/۶۳ ± ۱/۵۲	۸/۴۳ ± ۱/۳۵
۰/۹۰	قبل از مداخله	۶/۷۰ ± ۰/۹۱	۶/۴۳ ± ۰/۹۳
۰/۰۰۴	بعد از مداخله	۶/۸۷ ± ۱/۱۹	۷/۴۳ ± ۰/۹۷
۰/۸۸	قبل از مداخله	۵۷/۵۷+ ۴/۲۴	۵۷/۷۳+ ۴/۳۲
۰/۰۰۱	بعد از مداخله	۵۷/۲۰+ ۴/۵۷	۶۲/۶۳+ ۳/۸۵

References:

1. Wilson D, Hockenberry MJ. Wong's clinical manual of pediatric nursing. Elsevier Health Sciences; 2014.
2. L HL, King L, Farrell L, Macniven R, Howlett S. Fundamental movement skills among Australian preschool children. *Journal of Science and Medicine in Sport*. 2010;13(5):503-8.
3. Radbakhsh N, M M, KEM. Effectiveness of play and storytelling on creativity development in children. *Initiative and creativity in the humanities*: . 2013;2(4):177-95.
4. Spodek B, Saracho ON. *Handbook of research on the education of young children*: Routledge; 2014.
5. Kasiri N, Ali Dousti, M, Heidari Sureshjani S., Mohammadi,S., Abbasi,M,H.Hashemi,F. The real comparison, the ideal and necessary in adolescents with and without criminal records. *Fundamentals of mental health* .2015; 17(3): 144 - 50. [persian]
6. Van Soom C, Donche V. Profiling first-year students in STEM programs based on autonomous motivation and academic self-concept and relationship with academic achievement. *PloS one*. 2014; 9(11):e112489.
7. TalebzadehNobarian M, Abolghasemi, M, Ashouri Race F, Mousavi SH. Structural relationship between self-concept, self-regulated learning and academic achievement. *Psychological methods and models*. 2012; 1(4):59 - 72. [persian]
8. Scurlock D. Effect of Occupation-Based Groups on Self-Concept of Children Aged 5–8: A Pilot Study. *Occupational therapy in health care*. 2015;29(1):63-76.
9. Lotfi M, SohrabiM, Bagherzade F. Comparison of body image in athletes and non-athletes blind girls. *Science and Research in Applied Psychology*. 2013; 14(4 (54)):45 - 53.
10. Lodi-Smith J, Roberts BW. Getting to know me: Social role experiences and age differences in self-concept clarity during adulthood. *Journal of personality*. 2010;78(5):1383-410.
11. Jung HO, Chae Y-S, Kim H-S. The Influence of Self-esteem, Trait anger, Depression, Family Function, and Interpersonal Relations on Existential Spiritual Well-being in Patients with Alcohol Dependence. *Journal of Korean Academy of Psychiatric and Mental Health Nursing*. 2015;24(1):50-60.
12. KHadivi A, Vakili Mafakheri A. The relationship between achievement motivation, locus of control, self-concept and academic achievement of high school students five regions of Tabriz. *Training and Evaluation (Education)*. 2011; 4(13): 45 - 66. [persian]
13. Aliakbari M, Alipour A, Shirazi MD. The effect of storytelling on moral intelligence components of preschool female students in Isfahan city. *Social Cognition*. 2014;3(2):33-43. [persian]
14. Solymnejad A. The effect of social skills through stories of the

- Quran to children. *Psychology of Religion*. 2014;2(26):81-97. [persian]
15. Hojjati H. *Reserch methodology and statistics in nursing*. 2, editor. Tehran: Jameenegar; 2014: 283 . [persian]
 16. Hosseini A. *The Art of Quran Tales*. Qom: Islamic Center of Islamic Research; 2001.
 17. Hoveyda R, Hamaei R. *The Effect of Quranic Stories on Children's Emotional Intelligence*. *Educational studies and psychology*. 2010; 11(1):61-76. [persian]
 18. Hekmatipour N. *Effects of storytelling on educational self-efficacy in children with thalassemia, aged 7-12 years old*. *Evidence based care*. 2015;5(3):19-28. [persian]
 19. Soufi S. *Development of structural model for prediction of academic achievement by global self-esteem, academic self-concept, self-regulated learning strategies and autonomous academic motivation*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014;114:2-35.
 20. Nykdel F, Kadivar P, Farzad V, Arabzade M, Kavvsyan J. *The relationship between academic self-concept, positive and negative academic emotions with self-regulated learning*. *Applied psychology*. 2012;6(21):103-19.
 21. Creami B, Hashemite N. *The effectiveness of cognitive and metacognitive strategies based on creativity, motivation and academic self-concept*. *Initiative and creativity in the humanities*. 2013;2(4):121-40.
 22. kabosi M B gA. *Effects of Cognitive-behavioral Anger Management on Adolescents with Conduct Disorder*. *Exceptional Education*. 2016;1(138):22-30. [persian]
 23. Moradian Z, Mashhadi A, aghamohamadian sherbaf H, Asghari Nekah S. *effectiveness of narrative therapy based on executive uplift of the improvement of inhibition and planning / organizing students with attention deficit / hyperactivity*. *School psychologists*. 2014;3(2): 186-204. [persian]
 24. Zarei K, Parande Motlagh Z, Naima Seyedfatemi N, KHoshbakht F, Haqqani H. *The Effect of Storytelling on physiological anxiety, worry and social anxiety in school-age children in hospital*. *Surgical Journal*. 2013;2:3-4. [persian]
 25. Rajab pour Farkhani S JF. *Story Therapy effectiveness in reducing behavioral disturbances*. *Journal of scientific and technical thinking and Child*. 2011; 2(2):19- 35. [persian]
 26. Çelikkaleli Ö. *The Relation between Cognitive Flexibility and Academic, Social and Emotional Self-Efficacy Beliefs among Adolescents*. *Egitim ve Bilim*. 2014; 39(176).
 27. Palacios JF, Salem B, Hodge FS, Albarrán CR, Anaebere A, Hayes-Bautista TM. *Storytelling: A qualitative tool to promote health among vulnerable populations*. *Journal of Transcultural Nursing*. 2015;26(4):346-53.

28. Schwartzberg ET, Silverman MJ. Effects of music-based social stories on comprehension and generalization of social skills in children with autism spectrum disorders: a randomized effectiveness study. *The Arts in Psychotherapy*. 2013;40(3):331-7.
29. Solymnejad A. The effect of social skills through stories of the Quran to children. *Psychology of Religion*. 2014;2(26):81-97. [persian]
30. Khalaji H. Impact on self-esteem Qur'anic stories preschoolers. *Journal of Special Education Promo*. 2015;1:98-116. [persian]
31. Khaledian M, Salehi A, Shakeri R. The effect of Quranic stories on students' self-esteem. *A research extension quarterly*. 2015;19(41):65-8. [persian]

The Effect of Quranic Stories on School-Age Children's Self-Concept

Gholami S¹, Hojjati H*²

1. MSc Student in Pediatric Nursing, Faculty of Nursing and Midwifery, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. Assistant Professor, PhD in Psychiatric Nursing, Department of Nursing, Ali Abad Katoul College, Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran

Received: 17 November, 2018 :Accepted: 10 March, 2019

Abstract

Introduction: This study aimed to investigate the effect of Quranic stories on school-age children's self-concept.

Methods: This study was conducted as a pretest-posttest experimental design on 60 primary school children aged 7-12 years old in the city of Gonbad-e-Kavos in 2017, who were assigned to two groups of intervention and control through simple random sampling. The intervention group received eight sessions of storytelling (two sessions per week for 60 minutes). The participants completed the Piers-Harris Children's Self-Concept Scale twice. The data were analyzed through SPSS 16 and using independent t-test and paired t-test.

Result: Based on the results, overall self-concept was 57.20 ± 4.57 in the control group and 62.63 ± 3.85 in the intervention group, which shows a significant difference ($p=0.001$). Independent t-test showed no significant difference among the dimensions of self-concept scale in the intervention and control groups. However, independent t-test showed a significant difference between the mean of self-concept dimensions of school-age children in the intervention group and that in the control group. Also, there was no significant difference in the self-concept of children before and after the storytelling in the control group ($p=0.31$), but there was a significant difference in the children's self-concept before and after the storytelling sessions in the intervention group ($p < 0.005$).

Conclusion: Self-concept increased in the group receiving Quranic storytelling. Therefore, it can be said that storytelling intervention influenced the level of self-concept of school-age children. The Quranic stories make children aware of themselves and lead to their good mental health.

Keywords: Quranic stories, self-concept, primary school children.

*Corresponding author: E.mail: h_hojjati1362@yahoo.com